

1. Úvod

Obsah: 1.1. Soukromoprávní aspekty jednotného vnitřního trhu ES – 1.2. Stav před Amsterdamem (do roku 1999) – 1.3. Amsterdamská smlouva: Evropský prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti – 1.4. Další vývoj po Amsterdamu

1.1. Soukromoprávní aspekty jednotného vnitřního trhu ES

Režim *společného trhu*, který se v první polovině 90. let přeměnil na *jednotný vnitřní trh*,¹ se jen zdánlivě nedotýká oblasti soukromého práva. Tento typ trhu představuje čtyři známé základní svobody:

- volný pohyb zboží,
- volný pohyb osob,
- volný pohyb služeb a
- volný pohyb kapitálu.

Tyto svobody jsou založeny na odbourání především administrativních a legislativních překážek mezi členskými státy, které tuto volnost pohybu znemožňovaly nebo omezovaly a zdánlivě by nemusely zasahovat oblast práva soukromého. Ve skutečnosti je tomu jinak a soukromé právo, zejména mezinárodní právo soukromé a procesní, fungování jednotného vnitřního trhu významně ovlivňují.

Vzájemnou podmíněnost existence vnitřního trhu a vyřešení řady problémů v oblasti soukromého práva je možné (poněkud zjednodušeně) vysvětlit následovně:

¹ K pojmům *společný trh* a *jednotný vnitřní trh* viz např. V. Týč, *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*, 3. vydání, Linde, Praha, 2001.

Jednotný vnitřní trh představuje prostor, zahrnující území celého Evropského společenství (ES),² v němž se prakticky neuplatňují hranice mezi členskými státy. Je to trh skutečně *jednotný*, tedy takový, který vykazuje určité znaky trhu *národního*. Pohyb zboží mezi členskými státy (tzv. *intra-komunitární obchod*) je zcela volný, a to i ve smyslu fyzickém (bez kontrol na hraničních přechodech). Omezení této volnosti je možné jen ve výjimečných případech. Totéž platí pro pohyb osob, zahrnující i výkon pracovní a jiné ekonomické činnosti (včetně podnikání) kdekoli v ES, pohyb služeb i kapitálu. *Obsahem komunitární úpravy vnitřního trhu jsou spíše administrativní aspekty svobod, tedy stránka veřejnoprávní.*

Pohyb zboží a služeb se ovšem realizuje formou intrakomunitárního obchodu mezi obchodníky členských států na základě obchodních smluv, tedy nástrojů *podřízených soukromému právu jednotlivých členských států*. Tito obchodníci jsou současně subjekty *obchodního práva jednotlivých členských států*. Rozhodné právo např. pro vznik smlouvy, podmínky její platnosti, obsah apod. je určeno kolizními normami každého státu, které se mezi sebou liší. Vznikne-li mezi stranami ze smlouvy spor, objevuje se problém mezinárodní pravomoci soudů, kterou si každý stát pro své soudy stanoví sám. Nejzávažnějším problémem jsou účinky soudního rozhodnutí v jiných členských státech a jeho případný výkon ve státě jiném, než je stát vydání. Dalšími kritickými oblastmi jsou např. ochrana spotřebitele, která musela být komunitarizována, uplatňování práv k duševnímu vlastnictví při volném pohybu zboží a mnoho dalších.

Obdobné problémy vznikají u pohybu osob. *Státní příslušnost* (občanství) osoby postupně ztrácí pro oblast soukromoprávní význam, je-li tato osoba příslušníkem členského státu. V důsledku uvolnění pohybu osob je rozhodující *trvalý pobyt*. Tyto osoby ve státě pobytu pracují (tedy zpravidla uzavírají *pracovní smlouvy*), kupují si zboží a služby v měřítku celého ES (tedy uzavírají např. *spotřebitelské* nebo *pojišťovací smlouvy*), uzavírají manželství, případně se rozvádějí, a nakonec umírají, zanechávajíc dědictví v různých členských státech. Vše, co zde bylo uvedeno, při své komunitární dimenzi ovšem podléhá *právním řádům jednotlivých členských států a jejich soudům*. Vzniká tedy závažný rozpor, a to mezi pojetím jednotného vnitřního trhu jako prostoru bez vnitřních hranic (mezi členskými státy) na jedné

² Uvádíme zde úmyslně Evropské společenství a nikoli Evropskou unii, neboť jednotný vnitřní trh je součástí tzv. prvního (komunitárního) pilíře Evropské unie, tvořeného Evropskými společenstvími (ES a EURATOM).

straně a mezi přetrvávajícím národním charakterem justice a soukromého práva, kde tyto vnitřní hranice zůstaly původně nedotčeny, na straně druhé. Každý členský stát má své soukromé právo, které se na tyto vztahy aplikuje. Má rovněž své soudy, které jakožto státní orgány působí s účinky jen na jeho vlastním území.³ Tento rozpor můžeme demonstrovat na následujícím příkladu:

Mezi německým prodávajícím a rakouským kupujícím je uzavřena smlouva o dodávce zboží. Tato dodávka je uskutečněna, avšak rakouský kupující reklamuje kvalitu zboží a zadržuje část kupní ceny. Německý prodávající reklamaci neuznal a požaduje zaplacení celé kupní ceny. Vzniká spor, který musí vyřešit soud. Pohybujeme se sice v rámci jednotného vnitřního trhu, kde došlo k realizaci obchodu bezcelně a bez administrativních omezení, avšak v následujících otázkách nám již jeho režim nepomůže. Objevuje se zde řada otázek zajímavých právě z pohledu práva soukromého: Na soud kterého státu se mohou strany obrátit? Podle práva kterého státu bude tento soud případ posuzovat? Bude německému žalobci něco platné rozhodnutí německého soudu, má-li žalovaný majetek pouze v Rakousku? Kdo je vlastníkem dodaného, avšak nezaplaceného zboží, byla-li mezi stranami sjednána výhrada vlastnického práva? Takových otázek může konkrétní obchodní práze přinést celou řadu.

Pro rekapitulaci uvedme, že uvedené problémy se soustřeďují do dvou oblastí:

- a) rozdílná hmotně právní úprava soukromoprávních vztahů v jednotlivých státech,
- b) samostatnost justičních soustav jednotlivých členských států, teritoriální charakter řízení před soudy jakožto státními orgány (procesní právo regulující řízení) a teritoriální omezenost účinků soudních rozhodnutí.

ad a) Rozdíly v hmotně právní úpravě lze odstraňovat v zásadě dvojitým způsobem.

³ O těchto a dalších rozporech podrobně pojednává M. Fallon, *Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré*, Recueil des cours, Haag, 1995, str. 73.